

**До спеціалізованої вченої ради К 64.051.30
у Харківському національному університеті
імені В. Н. Каразіна**

61022, м. Харків, майдан Свободи, 6, ауд. 431

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Стебелєва Антона Михайловича «Правове регулювання відшкодування (компенсації) шкоди у кримінальному процесі України», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Тема представленого дисертаційного дослідження є достатньо актуальною, складною і практично важливою. Це пов'язано з тим, що завдання кримінального провадження полягають не лише у призначенні покарання особі, яка вчинила кримінальне правопорушення, а й в усуненні його наслідків, відшкодуванні (компенсації) шкоди, завданої потерпілому.

Так, згідно зі статистичними даними, упродовж останніх 25 років до правоохоронних органів України надійшло близько 70 млн. заяв і повідомлень про вчинення кримінальних правопорушень, унаслідок яких стали потерпілими майже 12 млн. осіб, збитків завдано понад 100 млрд. грн.

Окремі положення відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням, сформульовано в Конституції України та КПК України (п. 12 ч. 1 ст. 36, п. 17 ч. 3 ст. 42, ст. 55, ст.ст. 61-63, ст.ст. 127-130, ч. 1 ст. 148, ч. 1 ст. 152, п. 7 ч. 2 ст. 291, ст. 326, ч. 2 ст. 348, п. 7 ч. 1 ст. 368 тощо). Зокрема визначено форми та процесуальний порядок такого відшкодування: добровільне відшкодування (здійснюється підозрюваним, обвинуваченим, а також за його згодою будь-якою іншою фізичною чи юридичною особою на будь-якій стадії кримінального процесу); примусове стягнення (за результатами розгляду цивільного позову в кримінальному провадженні на підставі відповідного судового рішення); за рахунок Державного бюджету у випадках та в порядку, передбачених законом. Вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також обставини, які підтверджують,

що гроші, цінності та інше майно підлягають спеціальній конфіскації є обставинами, які підлягають доказуванню (п. 3, 6 ч. 1 ст. 91 КПК України). Підлягають доказуванню і обставини, що є підставою для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру (п. 7 ч. 1 ст. 91 КПК України). Це сприяє забезпеченню подальшого стягнення шкоди судовим рішенням за результатами розгляду цивільного позову.

Нововведенням процесуального законодавства є обов'язок слідчого, прокурора вжити необхідних заходів з метою виявлення та розшуку майна, на яке може бути накладено арешт у кримінальному провадженні, зокрема шляхом витребування необхідної інформації у Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, інших державних органів та органів місцевого самоврядування, фізичних і юридичних осіб.

Для потерпілої від кримінального правопорушення особі важливим є саме реальність та обсяги відшкодування такої шкоди, при цьому обидва критерії прямо залежать від ефективності та своєчасності спрямованих на забезпечення такого відшкодування дій органів досудового розслідування. Проте аналіз матеріалів кримінальних проваджень у різних регіонах України за попередні роки показав, що у середньому 40 % потерпілих не отримують жодного відшкодування завданої їм кримінальним правопорушенням шкоди, що не узгоджується з нормами, які регламентують відносини у сфері відшкодування шкоди, не лише вітчизняного законодавства, а й міжнародно-правових актів, ратифікованих Верховною Радою України.

Такий стан речей пояснюється не лише недоліками законодавства, а й недоліками в роботі органів досудового розслідування, оскільки питання відшкодування шкоди розглядаються ними як другорядні через велике навантаження слідчого, байдужості до проблем потерпілого та через елементарні помилки у визначенні особи, яка повинна нести відповідальність за заподіяну шкоду; визначенні характеру та розміру шкоди, заподіяної потерпілій особі; проведенні гласних і негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, спрямованих на виявлення та повернення викраденого чи пошкодженого майна, що

збереглося в натурі, або його грошового еквівалента в повному обсязі; накладенні арешту на майно, гроші, інші цінності та їх збереження з метою відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням.

У 2016 році від вчинення кримінальних правопорушень загалом потерпіло 444617 осіб, проте далеко не кожен потерпілий був ознайомлений про наявність у нього права на відшкодування шкоди, громадянам не роз'яснюють ці питання, а тому більшість з них навіть і не знають, що мають таке право, не знають механізм його реалізації.

Суттєвим недоліком КПК України є відсутність визначення поняття шкоди та її різновидів, немає ідеальної методики визначення розміру моральної шкоди, способів та порядку її відшкодування (неможливо знайти спосіб ідеального вираження моральних страждань, сліз, горя в грошовому еквіваленті). У законодавстві України не встановлено критеріїв, які визначають максимальний та мінімальний розмір моральної шкоди в грошовому еквіваленті.

У практичній діяльності виникає багато проблемних питань щодо особливостей доказування факту заподіяння моральної шкоди в ході розгляду кримінальних проваджень у судах України, оскільки особи, які стали жертвами злочину, не завжди мають змогу надати достатню кількість доказів, які б підтвердили спричинені їм моральні страждання.

За останні роки зменшилося на половину фінансування відшкодування шкоди, яка була заподіяна правоохоронними органами чи судами, при тому, що кількість громадян, які звертаються в судовому порядку за відшкодуванням, майже не змінюється. Так, згідно з даними Державного бюджету України, на 2014-2016 роки було закладено лише по 18 млн. гривень на кожний рік видатків для компенсації шкоди, завданої громадянам незаконними діями правоохоронців, в той час як протягом 2011 і 2012 років така сума була майже вдвічі більша - 30 млн. гривень, а у 2013 році становила навіть 37 млн. гривень.

Передбачений механізм відшкодування шкоди громадянам, завданої правоохоронцями, не є доступним та реальним, оскільки ця процедура відшкодування шкоди є досить обтяженою та складною в її реалізації, а тому вона не

доступна для більшості потерпілих. На жаль, на практиці в нашій державі таке матеріальне відшкодування реалізується для мізерної кількості громадян.

Індикатором недосконалості як самого внутрішнього законодавства щодо відшкодування шкоди, завданої неправомірними діями правоохоронних органів, так і практики його застосування, може стати факт значної поширеності звернень осіб, які незаконно були притягнуті до кримінальної відповідальності в Україні, до Європейського суду з прав людини і наявність з даного питання рішень проти України, що, безумовно, не лише призводить до фінансових санкцій щодо держави, а й знижує її авторитет в очах європейської спільноти.

Не краща ситуація з відшкодуванням шкоди, завданої громадянам на території проведення антитерористичної операції. У 2015 та 2016 роках вже є судова практика, за якою суди відмовляють у задоволенні позовів особам, майно яких знищено в результаті проведення антитерористичної операції.

Є проблеми, пов'язані з добровільним відшкодуванням шкоди. Так, у чинному КПК України в ч. 1 ст. 127 існує норма, відповідно до якої добровільне відшкодування (компенсація) заподіяної кримінальним правопорушенням шкоди можливе як самим підозрюваним чи обвинуваченим, так і будь-якою фізичною чи юридичною особою на прохання підозрюваного чи обвинуваченого або за наявності його згоди. Проте добровільно відшкодовувати заподіяну підозрюваним, обвинуваченим майнову та/або моральну шкоду мають право лише юридичні особи приватного права. Юридичні особи публічного права, а так само ті, що утворені і функціонують на основі державної чи комунальної власності, такого права не мають.

Добровільність відшкодування шкоди, завданої внаслідок вчинення кримінального правопорушення, є однією з основних умов при укладанні правових угод. Але сьогодні майже 78 % населення України вже за межею бідності. Зважаючи на соціальний стан більшості населення країни (найбіднішого в Європі) та правосвідомість українців, потерпілі можуть укладати угоди про примирення не тому, що вони вважають визнану ними міру покарання достатньою для винного, а тому, що винний сплачує за це чималі кошти, які їм украй потрібні. Така ситуація передбачає, що заможний злочинець має реальний шанс «примиритися матеріально»

з потерпілим і отримати обговорену менш сувору міру покарання, а якщо винний не має змоги «оплатити примирення», відповідно, він «сидіти» буде довше. Звідси вбачається порушення засади рівності всіх громадян перед законом і судом (ст. 10 КПК України).

Слід звернути увагу й на специфіку пошукової діяльності щодо встановлення ймовірних джерел відшкодування шкоди, яка має проводитися за тісної взаємодії слідчого з оперативними підрозділами. Проте чинний КПК України позбавляє ініціативи оперативні підрозділи в цьому напрямі. У цілому спостерігається відсутність досвіду працівників органів розслідування, відсутність координації, немає системи діяльності на місцях, що автоматично відображається на процесі розслідування, у тому числі й на відшкодуванні (компенсації) шкоди в кримінальному провадженні.

У зв'язку з вищезазначеним можна зробити висновок, що сьогодні виникла практична необхідність у з'ясуванні та вирішенні практичних проблем, що виникають під час процесуальної діяльності слідчих у межах кримінальних проваджень щодо забезпечення відшкодування шкоди потерпілому, завданої кримінальними правопорушеннями. З цих міркувань є підстави для твердження, що обрана дисертантом тема для дослідження має комплексний і пріоритетний характер, важливе теоретичне та практичне значення, а, отже, й безперечно високий рівень актуальності.

У роботі достатньо чітко сформульовано мету і завдання дисертаційного дослідження. Автор вдало вибрав методологічний інструментарій, адекватний обсягу і предмету дисертаційного дослідження.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, що містяться в дисертації. Наукові положення, висновки й рекомендації, сформульовані дисертантом, у своїй більшості є обґрунтованими і переконливими. При їх обґрунтуванні використано широке коло наукових джерел, кримінальне процесуальне законодавство України та зарубіжних держав. Наукові джерела проаналізовано та викладено з аргументацією власного підходу до тих чи інших положень, висновків чи пропозицій їх авторів.

Судячи зі змісту рецензованої роботи, аналізу піддаються головні проблемні питання досліджуваної теми, а саме: розкрито сутність відшкодування (компенсації) шкоди, завданої потерпілому кримінальним правопорушенням за КПК України (підрозділ 1.1); проаналізовано міжнародний, зарубіжний та вітчизняний досвід відшкодування (компенсації) шкоди у кримінальному процесі та визначено відповідні положення, які можуть бути використані для вдосконалення вітчизняного кримінального процесуального законодавства України (підрозділ 1.2); досліджено особливості добровільного й примусового відшкодування шкоди в кримінальному провадженні й проблеми реалізації в Україні концепції відновного правосуддя (підрозділи 2.1, 2.2); виявлено основні недоліки та прогалини під час застосування норм КПК України, що регулюють порядок відновлення порушених прав реабілітованої особи, яка звертається за відшкодуванням шкоди (підрозділ 2.3); проаналізовано проблемні питання правового регулювання процесуального порядку відшкодування (компенсації) шкоди (підрозділ 3.1); здійснено аналіз обставин, що виключають відшкодування (компенсації) шкоди у кримінальному процесі та заходів забезпечення відшкодування (компенсації) шкоди з урахуванням дії антикорупційних законів та даних електронних декларацій (підрозділи 3.2, 3.3).

Виклад матеріалу в такій логічній послідовності дозволив здобувану, з одного боку, зосередити увагу на найголовніших проблемах дослідження, з іншого - у повному обсязі розв'язати поставлені завдання, уникаючи повторень, відхилень від предмета і мети дослідження й інших огріхів, які іноді допускають дослідники через відсутність чітко визначеного напрямку наукової розробки теми. Проведена автором наукова розвідка майже у всіх визначених у завданнях дослідження проблем на засадах їх осмисленої систематизації і використання сучасних методів дослідження: діалектичного, порівняльно-правового, соціологічного, формально-логічного, системно-структурного.

Про прискіпливу та потужну роботу автора над дисертацією свідчить наведена ним емпірична база дослідження, що містить дані, отримані на підставі узагальнення практики діяльності правоохоронних органів щодо відшкодування (компенсації) шкоди у кримінальному провадженні: вивчення 258 кримінальних проваджень,

направлених слідчими до суду з обвинувальними актами, клопотаннями про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, та закритих кримінальних проваджень, статистичних даних Генеральної прокуратури України та Міністерства юстиції України, опитування 165 адвокатів, 70 слідчих Національної поліції та прокуратури, 138 суддів. У процесі дослідження автор використовував власний багаторічний досвід роботи адвокатом.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях. Положення дисертації відображено у п'яти наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, у тому числі в одному зарубіжному, а також у чотирьох тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації обумовлена логікою проблеми та завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (246 найменувань) та додатків, а також цілком відповідає назві. Автореферат дисертації є ідентичним її змісту та повністю відображає основні положення і результати дослідження, їх оформлення відповідає встановленим вимогам.

Наукова новизна одержаних результатів. Системний аналіз норм кримінального процесуального права, теоретичного узагальнення і визначення особливостей правового регулювання відносин із відшкодування (компенсації) шкоди в кримінальному процесі України дозволили дисертантові сформулювати достовірні наукові положення, а також аргументувати низку наукових положень, які мають наукову новизну.

Найбільш вагомими науковими положеннями дисертанта, що характеризуються науковою новизною або її елементами, вважаються такі:

- визначено процесуальний статус іншого власника майна в кримінальному процесі України; запропоновано створення Державного фонду допомоги потерпілим від насильницьких злочинів, у межах діяльності якого пропонується передбачити можливість виділення державних коштів на проведення лікування потерпілих та у

випадках необхідної першочергової трансплантації їм життєво важливих органів, пошкоджених у результаті вчинення злочину (с. 26-27);

- доведено, що добровільне відшкодування підозрюваним (обвинуваченим) завданої шкоди може бути здійснено шляхом відкриття ним або за його згодою іншою фізичною чи юридичною особою приватного права банківського рахунка на ім'я потерпілого, який може в будь-який час зняти кошти із цього рахунка;

- удосконалено процесуальний статус цивільного позивача та цивільного відповідача; положення щодо використання міжнародного та зарубіжного досвіду в частині запровадження в практику відновного правосуддя, а також про необхідність взаємодії органів розслідування з Національним агентством України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, Державною службою фінансового моніторингу України й аналогічними службами зарубіжних країн з метою пошуку майна та коштів за межами України, отриманих незаконним шляхом; положення про можливість заявлення цивільного позову потерпілим в усній формі, якщо він не має можливості особисто подати позовну заяву (перебуває в лікувальному закладі, відрядженні; за своїм матеріальним станом не в змозі запросити адвоката та ін.), про що слідчий має скласти протокол;

- набули подальшого розвитку рекомендації щодо вилучення готівкових коштів, зазначених в електронних деклараціях державних службовців, у разі вчинення ними кримінального правопорушення та відкриття щодо них кримінального провадження або розслідування раніше розпочатого з метою забезпечення цивільного позову й відшкодування шкоди; необхідність закріплення в КПК України процесуальних норм інституту реабілітації осіб, які постраждали від незаконних рішень, дій та бездіяльності органів досудового розслідування, прокуратури й суду.

Чимало наукових положень віднайшли у дисертації свій подальший розвиток й також характеризуються оригінальністю та в цілому є внеском до науки кримінального процесуального права.

Оцінка змісту дисертації та автореферату. Дисертантом виконано вимоги, що ставляться МОН України до такого виду наукових робіт стосовно обґрунтування

актуальності теми дослідження та його методів у вступі. Ним обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації; зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами; визначено мету, задачі, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів, бачення шляхів та форм їх впровадження і апробації; наведено характеристику публікацій дисертанта з відображенням основних положень наукового дослідження. Наступні розділи дисертації поєднані загальною метою дослідження (стор. 4-5) і в них відповідно до плану дослідження розкривається його об'єкт і предмет.

Слід зазначити, що дисертант послідовно виклав матеріал, розглянувши його як з позиції загальнотеоретичних, так і практичних проблем, що виникають під час відшкодування (компенсації) шкоди у кримінальному процесі.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено мету і завдання дослідження, його наукову новизну та розглянуто інші питання відповідно до діючих вимог.

Оригінальною є побудова здобувачем кожного з розділів і підрозділів дисертації, що характеризується: визначеністю мети і завдань, проведенням оглядом літератури і джерел, логічністю викладу основного матеріалу, потужністю експериментальної бази дослідження. Розділи і підрозділи завершуються узагальнюючими кількісно-якісними висновками, оцінкою обґрунтованості наукових положень та визначенням можливості подальшої розробки теми.

У першому розділі дисертації «Юридична природа засад відшкодування (компенсації) шкоди у кримінальному процесі України» автор зосередив увагу на висвітленні поняття та форми відшкодування (компенсації) шкоди у кримінальному процесі України, а також міжнародного, зарубіжного та вітчизняного досвіду відшкодування (компенсації) шкоди у кримінальному процесі.

Досить важливим є те, що дисертант у дослідженні аналізує поняття «відшкодування» та «компенсація», відмежовує їх від інших правовідносин, спрямованих на відновлення майнової сфери потерпілого, зокрема, віндикаційних та

реституційних правовідносин, а також відносин з повернення безпідставно набутого або збереженого майна (кондиційні правовідносини) (с. 16-17).

Заслужує на увагу пропозиція дисертанта щодо розширення глави 9 чинного КПК України, передбачивши в ній такі форми відшкодування (компенсації) шкоди: добровільне відшкодування (компенсацію) шкоди; примусове відшкодування (компенсацію) шкоди шляхом заяви та розгляду цивільного позову; звернення застави на виконання вироку в частині майнових стягнень; кримінально-правову реституцію; відшкодування (компенсацію) потерпілому шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, за рахунок Державного бюджету України; відшкодування (компенсацію) шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів досудового розслідування, прокуратури або суду (с. 31-32).

Варто виокремити аналіз дисертантом міжнародних нормативно-правових документів, що стосуються відшкодування (компенсації) шкоди, завданої потерпілому кримінальним правопорушенням, а саме Міжнародного пакту про громадянські і політичні права; Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання; Декларації основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою; Європейської конвенції щодо відшкодування збитку жертвам насильницьких злочинів (с. 33-35). У контексті досліджуваних питань здобувач дослідив концепцію «відновного правосуддя», а також узагальнив практику зарубіжних країн (ФРН, Франції, США, Нової Зеландії), а також ближнього зарубіжжя (Азербайджану, Грузії, Естонії, Латвії, Казахстану) щодо особливостей у правовому регулюванні відшкодування завданої злочином шкоди (с. 41-44, 49-50).

У другому розділі дисертації автор дослідив правове регулювання добровільного й примусового відшкодування (компенсації) шкоди у кримінальному провадженні, а також відшкодування (компенсації) шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями та бездіяльністю органів досудового розслідування, прокуратури та суду.

Грунтовним є порівняння норм КПК України 1960 та 2012 років щодо добровільного відшкодування шкоди, а також визначення проблемних аспектів щодо

добровільного відшкодування заподіяної підозрюваним, обвинуваченим майнової та/або моральної шкоди юридичною особою приватного або публічного права (с. 53-55), а також критеріїв для визначення способів відшкодування (компенсації) шкоди (с. 56).

Важливе значення при розгляді питання сутності примусового відшкодування шкоди має дослідження дисертантом особливостей цивільного позову в кримінальному провадженні (с. 68-69).

Теоретичну й практичну значимість має дослідження дисертантом форми та змісту позовної заяви про відшкодування шкоди в кримінальному провадженні, аналіз процесуального законодавства європейських країн континентальної системи права (Бельгії, Франції, Чехії) з цього питання та надання власних пропозицій до КПК України (с. 72).

Заслуговує на увагу аналіз автором теоретичних положень та основних наукових підходів щодо можливості відступлення права вимоги цивільного позивача третій особі, сингулярної зміни осіб у подібних зобов'язаннях та формулювання відповідних пропозицій та доповнень до ст. 61 КПК України (с. 79-80).

Варто виокремити визначені здобувачем суперечливості двох нормативних актів, а саме Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» та Цивільного кодексу України (ч.І ст. 1176) щодо випадків відшкодування шкоди внаслідок незаконної дії або бездіяльності чи незаконного рішення органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, органу досудового розслідування, прокуратури або суду (с. 88-89).

Третій розділ «Проблемні питання процесуального порядку відшкодування (компенсації) шкоди у кримінальному процесі України» складається з трьох підрозділів, у яких розкрито особливості процесуального порядку відшкодування (компенсації) шкоди у кримінальному провадженні, зосереджено увагу на обставинах, що виключають відшкодування (компенсації) шкоди у кримінальному процесі, а також досліджено заходи забезпечення відшкодування (компенсації) шкоди з урахуванням дії антикорупційних законів та даних електронних декларацій.

У контексті досліджуваних питань здобувач визначив заходи та засоби забезпечення відшкодування (компенсації) завданої кримінальним правопорушенням (с. 105-106), дослідив проблемні питання визначеного порядку відшкодування (компенсації) завданої кримінальним правопорушенням шкоди, наприклад, сплати судового збору під час розгляду справи; визначення моменту, з якого цивільний позивач та цивільний відповідач набувають своїх прав та обов'язків; визнання осіб, що мають нести відповідальність за заподіяну шкоду, цивільними відповідачами; порядку виклику та допиту цивільного відповідача; відшкодування шкоди, завданої громадянам України на території проведення АТО (с. 111-114, с. 117).

Грунтовним є виокремлення та аналіз дисертантом положень ЦК України та КПК України щодо обставин, які виключають можливість відшкодування (компенсації) шкоди в кримінальному процесі, а саме відсутність матеріально-правових підстав відшкодування (компенсації) шкоди (с. 122-128); відсутність процесуальних підстав для відшкодування (компенсації) шкоди; закриття кримінального провадження незалежно від підстав такого закриття на будь-якій стадії кримінального провадження (с. 128-130).

Варто виокремити визначений дисертантом перелік та порядок проведення процесуальних дій, передбачених чинним КПК України, що мають своєю метою гарантування реального відшкодування завданої шкоди. Слід погодитись з висновком дисертанта, що дії щодо забезпечення відшкодування шкоди повинні бути диференційованими в кожному конкретному випадку залежно від виду вчиненого кримінального правопорушення та обставин кримінального провадження (с. 136).

У контексті досліджуваних питань теоретичне й практичне значення має дослідження автором проблемних питань розшуку за межами України коштів та майна, на яке може бути накладено арешт з метою відшкодування шкоди та конфіскації майна (с. 143-145), визначення правового статусу власника майна, який не є підозрюваним, обвинуваченим та цивільним відповідачем (с. 155-157), вдосконалення взаємодії слідчих та оперативних підрозділів у напрямі забезпечення відшкодування шкоди потерпілим (с. 160) та запропоновані зміни та доповнення до КПК України.

У висновках дисертант підсумував та сформулював найбільш суттєві результати і положення дисертаційного дослідження.

Практична значущість дисертації для практики діяльності правоохоронних органів. Дисертаційне дослідження Стебелева А.М. «Правове регулювання відшкодування (компенсації) шкоди у кримінальному процесі України» визначається можливістю його використання у практичній діяльності органів досудового розслідування, прокуратури й суду з метою підвищення ефективності відновлення прав та законних інтересів учасників кримінального провадження.

Викладені та винесені на захист положення дисертації розроблено автором особисто. Разом з тим у роботі наявні питання, які потребують додаткового уточнення і обґрунтування. Йдеться про наступне:

1. Формулюючи низку положень та висновків, автор за наукову новизну висуває тезу про неможливість відшкодування фізичної шкоди потерпілій особі за рахунок медико-біологічних операцій, а саме відібрання органів у злочинця з метою пересадки їх постраждалій особі (с. 10), заперечуючи цим погляди лише одного науковця М. Новікова, який запропонував вчиняти такі дії (с. 25-27). Вважаю, що подібні питання не обговорюється як загалом в юридичній літературі, так і на законодавчому рівні, а тому є достатньо спірними та не зрозумілими для обговорення.

2. На стор. 49 і 50 дисертаційного дослідження з добувач, посилаючись на диспозицію ст. 352 Кримінального процесуального закону Латвії, пропонує викладені в цій статті критерії визначення компенсації завданої потерпілому шкоди використати для вдосконалення процесуальних норм інституту відшкодування шкоди у національному законодавстві. Проте ці пропозиції не мають будь-якої конкретики. Це саме стосується загальних пропозицій дисертанта щодо: розширення глави 9 КПК України, передбачивши в ній форми та порядок відшкодування (компенсації) шкоди (с. 51-52); закріплення порядку добровільного відшкодування (компенсації) шкоди (с. 58, 65); порядку подання цивільного позову (с. 72); повернення майна власникові або законному володільцю (с. 85); відмови прокурора від підтримання держаного обвинувачення (с. 91-92). Автору доцільно більш чітко формулювати власні пропозиції, щоб вони мали практичний, а не загальний

характер, чітко вказували як і яким чином це необхідно реалізувати, у якій статті закону це необхідно закріпити.

3. У підрозділі 1.2 «Міжнародний, зарубіжний та вітчизняний досвід відшкодування (компенсації) шкоди у кримінальному процесі» здобувач зазначає, що на підставі проведеного аналізу історичного розвитку вітчизняного кримінального процесуального законодавства, а також законодавства зарубіжних країн та країн СНД він визначив положення, які можуть бути використані для вдосконалення вітчизняного кримінального процесуального законодавства, зокрема визначення розміру компенсації моральної шкоди із застосуванням тарифних ставок (с. 7 автореферату). Проте ні в підрозділі 1.2, ні у висновках роботи це питання автор не розкрив.

4. Потребує уточнення пропозиція дисертанта на стор. 108 дисертаційного дослідження про те, що в ст. 92 КПК України необхідно чітко визначити всі випадки, за яких обов'язок доказування заподіяної кримінальним правопорушенням шкоди перекладається на потерпілого (цивільного позивача). Проте, крім аналізу положень щодо відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення, автор не розкриває жодних інших випадків.

Зазначені зауваження є окремими недоліками та є дискусійними, що не впливають загалом на позитивну оцінку роботи. Дисертація є завершеним науковим дослідженням, оформленим відповідно до встановлених вимог. Результати дослідження мають як теоретичне, так і практичне значення, можуть бути використані в подальших наукових дослідженнях, нормотворчій діяльності, навчальному процесі, а також безпосередньо в практичній діяльності правоохоронних органів.

Викладене дає підстави для висновку про те, що дисертація Стебелєва Антона Михайловича «Правове регулювання відшкодування (компенсації) шкоди у кримінальному процесі України» виконана на належному науково-теоретичному рівні, є завершеною працею, у якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що вирішують конкретну наукову проблему, що має суттєве значення для науки кримінального процесу, тобто за своєю актуальністю, новизною постановки та

вирішенням досліджених проблем, теоретичним рівнем та практичною корисністю, достовірністю і обґрунтованістю одержаних результатів повністю відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року №567, та вимогам Міністерства освіти і науки України, що пред'являються до дисертацій та авторефератів дисертації, а її автор А.М. Стебелев заслуговує присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент

**доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального
процесу та криміналістики Академії
адвокатури України**

В.В. Назаров

*Згідно з В.В. Назарова засвідчую
референтом Т.П. Коренько*

